

DUBRAVKA IVŠIĆ MAJIĆ

O vezi između crkve i ćirilice, sinagoge i sabora

U razvoju čovječanstva religija se pojavila rano, a zajedno s njom i posvećena mjesta na kojima su se ljudi okupljali i prinostili žrtve i molitve. Na takvim mjestima s vremenom su se razvile građevine koje se danas zajedničkim imenom mogu nazvati *bramovi* ili *bogomolje*. U našim se krajevima nalaze bogomolje triju velikih religija: kršćanstva, islama i judaizma.

I. *Hram* je 'građevina posvećena kakvu božanstvu' i 'mjesto bogoslužja', a preneseno i 'vrlo važno mjesto neke djelatnosti' (npr. *hram umjetnosti*). Riječ *hram* slavenskoga je podrijetla, postala od praslavenske riječi **xormъ*, kojoj je izvorno značenje bilo 'drvena građevina'.

II. Posvećena zgrada u kojoj se na bogoslužju i molitvi okupljaju kršćani naziva se *crkva*. U većini se jezika crkva kao građevina i Crkva kao zajednica kršćana nazivaju istom riječju.

Kad označuje građevinu, riječ CRKVA piše se malim početnim slovom, npr. *crkva svetoga Petra*, a kad označuje zajednicu vjernika, velikim početnim slovom, npr. *Katolička Crkva*, *Stav je Crkve*...

U ranim kršćanskim spisima nalaze se dvije grčke riječi koje su označavale crkvu: *ἐκκλησία* [ekklēsia] i *κυριακόν* [kyriakón]. U *Novome zavjetu* *ἐκκλησία* [ekklēsia] riječ je kojom se označuje 'Crkva kao zajednica kršćana', a kasnije je zabilježeno i značenje 'crkva kao građevina'. Izvorno je ta riječ značila 'starogrčka narodna skupština', a preko latinskoga *ecclesia* razvila se u riječi za crkvu/Crkvu u romanskim jezicima (usp. npr. talijanski *chiesa*, španjolski *iglesia*, francuski *église*).

Druga grčka riječ, *κυριακόν* [kyriakón], izvorno je poimeničeni pridjev *κυριακός* [kyriakós] 'gospodnji', koji se u *Novome zavjetu* pojavljuje dva puta: u izrazima 'dan Gospodnji' i 'večera Gospodnja'. U značenju 'dom Gospodnji, crkva' počela se upotrebljavati u kasnoj antici, a s vremenom se značenje proširilo i na 'zajednicu kršćana, Crkvu'. Ta je riječ preko bizantskogrčkoga *κυρικόν* [kyrikón] dospjela u germanske jezike (usp. starovisokonjemački *chirihha*, njemački *Kirche*, engleski *church*), a uz germansko posredništvo u slavenske jezike, pa tako i u hrvatski. Hrvatska je, dakle, riječ *crkva*, kao i u drugim slavenskim jezicima (npr. slovenski *čérkev*, ruski *цѣрковь*, češ. *církev*) posuđena iz nekoga germanskog jezika u doba pokrštanja.

Grčki pridjev *κυριακός* [kyriakós] ‘gospodnji’, koji je ishodište tih riječi, izvedenica je od riječi *κύριος* [kýrios] ‘gospodin’, koja je vjernicima poznata iz zaziva *Kyrie eleison* ‘Gospodine, smiluj se’. Od riječi *κύριος* [kýrios] ‘gospodin’ izvedeno je i grčko ime *Κύριλλος* [Kýrillos]. Hrvatski je odraz toga imena *Ćiril*, a nosilo ga je više svetaca, među kojima je najpoznatiji sveti *Ćiril* iz 9. st., slavenski apostol i opismenitelj te autor prvoga slavenskog pisma, glagoljice. Poslije su *Ćirilovi* učenici osmislili novo slavensko pismo slično grčkomu alfabetu i nazvali ga u čast svomemu učitelju *ćirilica*. Na hrvatskome prostoru *ćirilica* se, uz glagoljicu i latinicu, upotrebljavala već od srednjega vijeka.

III. Židovska se bogomolja i mjesto okupljanja na hebrejskome naziva *bēyth kneset* ‘kuća okupljanja’, *knesset* ‘okupljanje, mjesto okupljanja’ (*Knesset* je danas naziv za izraelski parlament). U grčkim prijevodima *Staroga zavjeta* hebrejska riječ *knesset* ‘mjesto okupljanja’ prevodi se riječju *συναγωγή* [synagōgē]. Izvorno je značenje te riječi ‘mjesto okupljanja, okupljanje’ i izvedena je od glagola *συνάγω* [synágō] ‘okupljati’. U hrvatski i druge europske jezike grčka riječ *συναγωγή* [synagōgē] posuđena je uz posredništvo latinskoga *synagoga*, u kojemu se razvilo značenje ‘zajednica Židova’.

Grčka riječ *συναγωγή* [synagōgē] poslužila je kao uzor prema kojemu je, izvođenjem od glagola *σββрати* ‘skupiti se, okupiti se’, kao prevedenica nastala starocrkvenoslavenska riječ *svborъ*. Ta je riječ posuđena u hrvatski jezik kao *sabor* i danas ima značenja ‘hrvatski parlament’ i ‘zasjedanje članova kakve organizacije, konvencija, skupština’. Starocrkvenoslavenska riječ *svborъ* posuđena je i u ruski (*собрѡп*), ali sa značenjem ‘katedrala’. Ishodište starocrkvenoslavenske riječi *svborъ* jest praslavenski **svborъ* ‘skup’, od čega se razvila i hrvatska riječ *zbor* ‘skup više ljudi; veliki pjevački sastav’.

IV. Vjernici islamske vjeroispovijesti na molitvu se okupljaju u *džamiji*. Ta je riječ posuđena preko turskoga *cami* iz arapskoga *ġāmi*, što je particip glagola *ġama’a* ‘udružiti se’. Značenjski razvoj te riječi sličan je onomu u riječima *sinagoga* i *ecclesia*, tj. ‘mjesto okupljanja, skupština’ > ‘mjesto molitve’.

Postoje mišljenja da bi terminološki trebalo razlikovati hramove i bogomolje. Hramovi bi prema njima bili ‘sveta prebivališta bogova’ odnosno ‘simbol božanske prisutnosti’. Bogomolje bi, s druge strane, u prvome redu trebalo smatrati sastajalištima vjernika. One služe za okupljanje zajednice i obavljanje određenih obreda. U prilog takvom razlikovanju djelomično govore i ovdje obrađene etimologije naziva za bogomolje.

Preplatite se na osmo godišće *Hrvatskoga jezika*!

Preplatiti se možete putem e-adrese hrjezik@ihj.hr ili mrežnih stranica knjige.ihj.hr. Uplate se šalju na račun u Privrednoj banci Zagreb: HR6023400091110616363 s naznakom „za *Hrvatski jezik*”. Svi pretplatnici postaju članovi Kluba pretplatnika časopisa *Hrvatski jezik* te ostvaruju pravo na 40 % popusta na sva institutska izdanja.